

Sygn. akt III AUa 637/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 czerwca 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie - Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Jolanta Hawryszko (spr.)
Sędziowie:	SSA Romana Mrotek SSA Anna Polak
Protokolant:	St. sekr. sąd. Elżbieta Kamińska

po rozpoznaniu w dniu 21 czerwca 2018 r. w Szczecinie

sprawy J. S.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w K.

o emeryturę pomostową

na skutek apelacji ubezpieczonego

od wyroku Sądu Okręgowego w Koszalinie IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 5 lipca 2017 r. sygn. akt IV U 1191/16

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Koszalinie IV Wydziałowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych.

SSA Romana Mrotek SSA Jolanta Hawryszko SSA Anna Polak

Sygn. akt III AUa 637/17

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w K. decyzją z 21.10.2016 r. odmówił ubezpieczonemu J. S. prawa do emerytury pomostowej.

W odwołaniu od decyzji ubezpieczony wniósł o jej zmianę przez przyznanie prawa do emerytury pomostowej. W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie.

Sąd Okręgowy w Koszalinie IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z 5 lipca 2017 r. oddalił odwołanie.

Sąd I instancji ustalił, że J. S., ur. (...), pracę zawodową podjął w 1972 r. w trakcie nauki w (...) Szkole (...) w U.. W okresie od 1.09.1973 r. do 15.07.1976 r. był zatrudniany na stanowiskach uczeń (...) i ślusarz. Od 14.10.1976 r. do 28.05.1977 r. był zatrudniony na stanowisku ślusarza w Stoczni (...). Od 25.10.1977 r. do 16.01.1978 r. odbywał zasadniczą służbę wojskową. Od 23.10.1978 r. do 31.12.1979 r. był zatrudniony na stanowisku młodszego rybaka w Przedsiębiorstwie (...) w K.. Od 23.01.1980 r. do 1.09.1992 r. był zatrudniony na stanowiskach młodszego marynarza i marynarza w (...). W okresie od 1.03.1990 r. do 1.09.1992 r. korzystał z urlopu bezpłatnego celem zatrudnienia na statkach obcych bander. Posiada świadectwo pracy w warunkach szczególnych, w którego treści wskazano, że od 23.01.1980 r. do 7.02.1990 r. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace na statkach żeglugi morskiej wymienione w załączniku nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych. Od 1.10.1990 r. do 30.04.1991 r. oraz od 10.11.1992 r. do 29.07.1994 r. podlegał ubezpieczeniom społecznym z tytułu działalności gospodarczej. Od 10.08.1994 r. był zarejestrowany jako bezrobotny. W okresie od 1.05.1995 r. do 8.04.1997 r. był zatrudniony na stanowiskach magazyniera i starszego magazyniera w Komendzie Rejonowej Policji w B.. Uzyskał świadectwo wykonywania prac w szczególnych warunkach, w którego treści wskazano, że od 1.06.1995 r. do 8.04.1997 r. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał pracę w warunkach szczególnych wymienioną w wykazie A dziale IV poz. 19 (prace przy przetwórstwie, magazynowaniu, przepompowywaniu, przeładunku, transporcie i dystrybucji ropy naftowej i jej produktów) stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z 7.02.1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub charakterze. W latach 1997-2015 ubezpieczony wielokrotnie wykonywał pracę marynarza na statkach należących do obcych armatorów zagranicznych; kierowany na podstawie umów zawieranych z agencjami pośrednictwa pracy. Przykładowo, 20.03.2002 r. zawarł z firmą (...) umowę na podstawie której został skierowany do pracy zagranicą w charakterze marynarza na czas trwania kontraktu od 22.03.2002 r. do 22.09.2002 r. u pracodawcy zagranicznego (...) LTD z siedzibą na Cyprze; 21.06.2006 r. zawarł z (...) Sp. z o.o. umowę, na podstawie której został skierowany do pracy marynarza za granicą u pracodawcy zagranicznego (...) LTD z siedzibą na Cyprze od 23.06.2006 r. Został poinformowany o tym, że jego okres zatrudnienia za granicą u pracodawcy zagranicznego będzie traktowany jako okres zatrudnienia w Polsce w zakresie uprawnień emerytalnych, jeżeli przystąpi do opłacania samodzielnie składki na Fundusz Pracy i ubezpieczenie społeczne; 30.06.2006 r. zawarł kolejną umowę, na podstawie której został skierowany do pracy marynarza za granicą u pracodawcy zagranicznego (...) LTD z siedzibą na Cyprze od 30.06.2006 r.; 1.08.2007 r. zawarł z agencją pośrednictwa pracy umowę, na podstawie której został skierowany od następnego dnia do pracy marynarza za granicą u pracodawcy zagranicznego armatora N. M. M.; 31.03.2008 r. zawarł z agencją (...) umowę, na podstawie której został skierowany do pracy za granicą u pracodawcy zagranicznego – spółki (...) LTD. Umowy o tożsamej treści prawnej były zawierane również na inny okres: od 4.07.2008 r.; 3.08.2009 r. zawarł z (...) Spółką z o.o. jako jednostką kierująca do pracy umowę, na podstawie której został skierowany do pracy marynarza za granicą u pracodawcy zagranicznego – spółki (...) SINGAPORE. Okres trwania kontraktu był przewidziany na 6 miesięcy. Ubezpieczony w okresie od 23.06.2006 r. do 30.06.2011 r. podlegał dobrowolnemu ubezpieczeniu społecznemu i sam opłacał składki na to ubezpieczenie. Okres ten został uwzględniony do wymiaru okresów składkowych ubezpieczonego.

Ubezpieczony 17.06.2016 r. po raz pierwszy złożył wniosek o emeryturę pomostową. W dacie złożenia wniosku miał ukończone 60 lat. Nie pozostawał w stosunku pracy. Przed organem rentowym udowodnił okresy: składkowe – 25 lat, 2 miesiące i 25 dni; staż sumaryczny – 25 lat, 2 miesiące i 25 dni; staż pracy w szczególnych warunkach zgodnie z art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych – 13 lat, 1 miesiąc i 3 dni. Staż pracy w szczególnych warunkach zgodnie z art. 49 – 10 lat i 16 dni. Organ rentowy konsekwentnie odmawiał przyznania ubezpieczonemu prawa do świadczenia.

Sąd Okręgowy nie uwzględnił odwołania wskazując na art. 2 pkt 3, art. 3 ust. 1 i 3, art. 4 pkt 6 i art. 49 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. z 2008 r., Nr 237, poz. 1656 z późn. zm.). Sąd I instancji wskazał, że w przedmiotowej sprawie ubezpieczony w latach 2006-2011 wykonywał pracę marynarza na statkach morskich należących do zagranicznych armatorów, którzy nie mieli w Polsce statusu płatnika składek i nie odprowadzali należnych danin na Fundusz Emerytur Pomostowych, który jest źródłem finansowania dla przyznawanych świadczeń emerytalnych. Ubezpieczony do pracy za granicą nie był delegowany przez polskiego pracodawcę lub pracodawcę zarejestrowanego w Polsce, lecz jedynie przez agencje pośrednictwa pracy. Ubezpieczony nie był zatrudniony na podstawie umowy o pracę, a na podstawie jedynie kontraktów zawartych z zagranicznymi armatorami i jego praca nie

podlegała pod definicję kodeksową stosunku pracy. Ustawa o emeryturach pomostowych ani ustawa o emeryturach i rentach z FUS nie zawiera własnej definicji pojęcia „pracownik”, z tym zastrzeżeniem, że został on wyrażony w stanie faktycznym, w którym ocenie prawnej podlegał okres przed 1 stycznia 2009 r. (czyli przed wejściem w życie ustawy o emeryturach pomostowych). Istotnie bowiem co do tego okresu ustawodawca przyjął, że pracownikiem jest ubezpieczony, który przed dniem wejścia w życie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, pracując w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, podlegał ubezpieczeniu społecznemu lub zaopatrzeniu emerytalnemu. W konsekwencji, znaczenie pojęcia pracownik co do okresów przed 1 stycznia 2009 r. odczytywać należy zgodnie z treścią art. 22 k.p., w tym także z uwzględnieniem § 11 i § 12, z których wynika, że decydujące znaczenie dla uznania istnienia stosunku pracy ma wykonywanie za wynagrodzeniem pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę – bez względu na nazwę umowy oraz że nie jest dopuszczalne zastąpienie umowy o pracę umową cywilnoprawną przy zachowaniu powyższych warunków wykonywania pracy.

W ocenie Sądu Okręgowego powyższe okoliczności powodują, że okres od 23.06.2006 r. do 30.06.2011 r. może być uznawany wyłącznie za okres składkowy ubezpieczonego i brak jest podstaw prawnych do równoczesnego zaliczenia tego okresu do stażu pracy w warunkach szczególnych. Dobrowolne opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne przez ubezpieczonego za ten okres nie stanowi samoistnej podstawy do uznania tego okresu za pracę w warunkach szczególnych. Zdaniem Sądu Okręgowego ubezpieczony nie spełnia warunku z art. 4 pkt 6 ustawy o emeryturach pomostowych i w związku z tym jego prawo do emerytury pomostowej może być ewentualnie rozważane wyłącznie na podstawie art. 49 tej ustawy.

Sąd Okręgowy ocenił, że ubezpieczony nie spełnił przesłanki do emerytury pomostowej z art. 49 powołanej wyżej ustawy. Regulacja art. 49 ustawy jest szczególna w stosunku do tej art. 4. Odstępstwo od zasady wynikającej z art. 4 pkt 6 ustawy (tzn. obowiązku wykonywania pracy w szczególnych warunkach po 31.12.2008 r.) zawężone jest wyłącznie do tych ubezpieczonych, którzy na dzień 1.01.2009 r. legitymują się okresem 15 lat pracy w warunkach szczególnych, ale wyłącznie w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych. Nie wystarczy zatem wykazanie się na ten dzień wymaganym okresem pracy w warunkach szczególnych w rozumieniu art. 32 i 33 ustawy z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, albowiem konieczne jest także, aby praca ta była pracą w warunkach szczególnych w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych (art. 49 pkt 3 tej ustawy). Sąd podzielił w tym zakresie rozważania prawne zawarte w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z 13.03.2012 r. w sprawie II UK 164/11 (opubl. LEX nr 1171289) gdzie wskazano, że warunkiem skutecznego ubiegania się o emeryturę pomostową w świetle wykładni językowej art. 4 i 49 ustawy, jest legitymowanie się określonym stażem pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze (w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych lub dotychczasowych przepisów) oraz kontynuowanie pracy w tych warunkach po wejściu w życie ustawy, a więc po 1.01.2009 r. W przypadku kiedy osoba ubiegająca się o to świadczenie nie kontynuuje pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze i legitymuje się w związku z tym jedynie stażem pracy „szczególnej” według poprzednio obowiązujących przepisów, może nabyć prawo do „nowego” świadczenia jedynie wówczas, gdy dotychczasowy staż pracy można kwalifikować jako prace w warunkach szczególnych w rozumieniu dziś obowiązujących przepisów (art. 3 ust. 1 ustawy) lub o szczególnym charakterze (art. 3 ust. 3 ustawy). Innymi słowy, brak podstaw prawnych do przyznania emerytury pomostowej ubezpieczonemu, którego dotychczasowy okres pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze, dziś nie może być tak kwalifikowany. Powyższe stanowisko Sąd Najwyższy powtórzył w wyroku z 4.09.2012 r., (sygn. I UK 164/12, opubl. OSNP 2013/15-16/185) jednoznacznie wskazując, że określenie „okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3”, zawarte w art. 49 pkt 3 ustawy z 19.12.2008 r. o emeryturach pomostowych, oznacza okres pracy wskazany w art. 3 ust. 1 i 3 tej ustawy, bez wliczania do niego okresów pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 32 i 33 ustawy z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Praca wykonywana w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze w dawnym rozumieniu, nawet wykonywana przez okres 15 lat, nie stanowi już podstaw do przysługiwania prawa do emerytury pomostowej. Dla takich osób ustawodawca przewidział jedynie możliwość uzyskania rekompensaty w formie dodatku do kapitału początkowego na warunkach określonych w art. 21-23 ustawy z 2008 r. o emeryturach pomostowych.

W rozpoznawanej sprawie organ rentowy uznał za udowodniony staż pracy w szczególnych warunkach zgodnie z art. 49 w/w ustawy w wymiarze 10 lat i 16 dni. Ubezpieczony do stażu pracy w warunkach szczególnych zgodnie z wyżej wymienioną podstawą prawną domagał się uwzględnienia okresu pracy w Komendzie Policji w B. oraz okresu pobierania nauki w szkole zawodowej przy Stoczni (...) w U.. Sąd Okręgowy uznał, że okres pracy ubezpieczonego w Komendzie Policji w B. przy przetwórstwie, magazynowaniu, przepompowywaniu, przeładunku, transporcie i dystrybucji ropy naftowej i jej produktów nie może zostać uwzględniony do stażu pracy w warunkach szczególnych w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach pomostowych. Prace te nie zostały bowiem wymienione w wykazie prac w warunkach szczególnych stanowiącym załącznik do w/w ustawy. W załącznikach pod pozycjami 26 i 27 zostały wymienione wyłącznie prace bezpośrednio przy obsłudze urządzeń wiertniczych i wydobywczych przy poszukiwaniu złóż ropy naftowej lub gazu ziemnego oraz prace bezpośrednio przy obróbce odwiertów w górnictwie otworowym: ropy naftowej lub gazu ziemnego. Takich prac ubezpieczony jednak nie wykonywał. W odniesieniu do możliwości zakwalifikowania okresu pobierania nauki do stażu pracy w warunkach szczególnych, Sąd I instancji wskazał, że okres pobierania nauki zawodu nie może być uwzględniony do stażu pracy w warunkach szczególnych, bowiem ubezpieczony nie pracował stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, lecz jedynie przez 3 dni w tygodniu. Pozostałe dni były dniami przeznaczanymi wyłącznie na naukę. W ocenie Sądu Okręgowego tylko okresy wykonywania zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy stanowią weryfikowalne kryterium uznania pracy o cechach znacznej szkodliwości dla zdrowia lub znacznego stopnia uciążliwości, lub wymagającej wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia. Taki sam warunek odnosi się do wymagania stałego wykonywania takich prac, co oznacza, że krótsze dobowo (nie w pełnym wymiarze obowiązującego czasu pracy na danym stanowisku) i nie stałe świadczenie pracy wyklucza dopuszczalność uznania pracy za świadczoną w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wskutek niespełnienia warunku stałej znacznej szkodliwości dla zdrowia lub stałego znacznego stopnia uciążliwości wykonywanego zatrudnienia. Sąd Okręgowy zaaprobował również pogląd szeroko zaakcentowany w orzecznictwie, który podkreśla fakt, że okres nauki zawodu w ramach umowy zawartej z zakładem pracy na podstawie przepisów ustawy z 1958 r. o nauce zawodu, przyuczeniu do określonej pracy i warunkach zatrudnienia młodocianych w zakładach pracy oraz o wstępnym stażu pracy połączonej z obowiązkiem doksztalcania się w zasadniczej szkole zawodowej, nie stanowi okresu pracy w szczególnych warunkach, wykonywanej na zasadach określonych w § 2 ust. 1 rozporządzenia z 7.02.1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 5.03.2013 r. II UK 341/12, L.; wyrok Sądu Najwyższego z 23.01.2012 r., II UK 96/11, wyrok Sądu Najwyższego z 20.01.2011 r., II UK 169/10, wyrok Sądu Najwyższego z 22.08.2012 r., I UK 130/12). Z tych motywów Sąd Okręgowy nie uwzględnił do stażu pracy w warunkach szczególnych okresu pobierania nauki w szkole w U.. Ubezpieczony więc nie legitymuje się 15-letnim stażem pracy wykonywanej w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze na dzień 1 stycznia 2009 r. w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych, nie spełnia więc warunków do przyznania jej prawa do emerytury pomostowej na podstawie art. 49 tej ustawy. J. S. nie może również uzyskać prawa do emerytury w oparciu o art. 8 w/w ustawy. Nie wykonywał bowiem przez 10 lat pracy rybaka morskiego, nurka lub kesoniarza, prac w komorach hiperbarycznych oraz prac przy przetwórstwie materiałów zawierających azbest lub prac rozbiórkowych związanych z ich usuwaniem. W świetle art. 8 prawo do emerytury pomostowej przysługuje pracownikowi wykonującemu przez okres co najmniej 10 lat prace w szczególnych warunkach wymienione w pkt 20, 22, 32 załącznika nr 1 do ustawy, który jednocześnie spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1 oraz pkt 4-7, a także ukończył 55 lat życia w przypadku mężczyzny. Jedynie członkom załogi statku rybackiego wykonującym pracę w służbie pokładowej przysługuje prawo do emerytury pomostowej na podstawie art. 8 ustawy o emeryturach pomostowych. Ubezpieczony nie wykazał przesłanek wynikających z w/w przepisu.

Z powyższym rozstrzygnięciem w całości nie zgodził się ubezpieczony, który w wywiedzionej apelacji zarzucił mu nieobiektywną interpretację faktów związanych z okresem jego pracy na kontraktach zagranicznych. Wskazując na powyższe, apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w całości poprzez uchylenie zaskarżonej decyzji ZUS i przyznanie prawa do emerytury pomostowej oraz zasądzenie na jego rzecz od organu rentowego kosztów procesu.

Sąd Apelacyjny rozważył sprawę i uznał, że apelacja jest zasadna.

W ocenie Sądu Apelacyjnego Sąd Okręgowy dokonał błędnej wykładni przepisów ustawy z 19.12.2008 r. o emeryturach pomostowych (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 664) oraz ustawy z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, w konsekwencji nie rozpoznał istoty sprawy.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że kwestią podlegającą ocenie było spełnienie przez ubezpieczonego J. S., na dzień wejścia w życie ustawy o emeryturach pomostowych, czyli na dzień 1 stycznia 2009 r., przesłanki 15-letniego stażu pracy w warunkach szczególnych, wymaganego dla uzyskania prawa do emerytury pomostowej. W ramach powyższego konieczne było rozstrzygnięcie, czy do stażu pracy w warunkach szczególnych można ubezpieczonemu zaliczyć sporny okres zatrudnienia na stanowisku marynarza u armatorów zagranicznych, od 23.06.2006 r. do 30.06.2011 r., kiedy to samodzielnie opłacał składki na ubezpieczenie i podlegał dobrowolnemu ubezpieczeniu społecznemu.

Sąd Okręgowy w tym zakresie uznał, że powyższy okres może być uznawany wyłącznie za okres składkowy ubezpieczonego i brak jest podstaw prawnych do równoczesnego zaliczenia tego okresu do stażu pracy w warunkach szczególnych, bowiem ubezpieczony nie był delegowany do pracy za granicą przez pracodawcę polskiego lub zarejestrowanego w Polsce, a jedynie przez firmy, które zajmowały się kierowaniem polskich marynarzy do pracy za granicą u obcych armatorów. Ubezpieczony nie był związany stosunkiem pracy z firmą kierującą do pracy za granicą; firma kierująca ubezpieczonego do pracy nie była płatnikiem składek na Fundusz Emerytury Pomostowych i nie jest również podmiotem uprawnionym do wystawiania zaświadczeń dotyczących wykonywania pracy w szczególnych warunkach. Zdaniem Sądu Apelacyjnego wskazana ocena prawna jest błędna i nie uwzględnia jednolitego i ugruntowanego już orzecznictwa sądów powszechnych i Sądu Najwyższego. Należy zauważyć, że istotna tego sporu sprowadza się do odpowiedzi na pytanie, czy ubezpieczony dobrowolnie opłacający składki na ubezpieczenie społeczne – po to by skorzystać z prawa do emerytury pomostowej – miał obowiązek, a właściwie możliwość prawną opłacania składek na Fundusz Emerytur Pomostowych w okresie, gdy jeszcze nie obowiązywała ustawa o emeryturach pomostowych i nie istniał ten Fundusz.

W pierwszej kolejności podnieść należy, że w art. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach pomostowych wskazano, że ustawa określa warunki nabywania i utraty prawa do emerytur i rekompensat przez niektórych pracowników wykonujących pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, zwanych dalej emeryturami pomostowymi, o których mowa w art. 24 ust. 2 i 3 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Z powyższego wynika, że ustawa wyraźnie określa, że jej przepisy dotyczące możliwości nabycia prawa do emerytury pomostowej dotyczą wyłącznie pracowników. Z kolei w art. 2 pkt 3 cyt. ustawy wskazano, że użyte w ustawie określenie pracownika oznacza ubezpieczonego, o którym mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1 oraz art. 8 ust. 1, 2a i ust. 6 pkt 2 ustawy systemowej, podlegającego ubezpieczeniu emerytalnemu z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, a także ubezpieczonego, który przed dniem wejścia w życie ustawy z tytułu takiej pracy podlegał ubezpieczeniu społecznemu lub zaopatrzeniu emerytalnemu. Zauważyć należy, że w kolejnych przepisach ustawy określających zasady nabywania prawa do emerytur pomostowych ustawodawca operuje pojęciem pracownik, a więc chodzi tu o osobę wykonującą pracę na podstawie umowy o pracę, nie zaś ogólnie o osobę wykonującą pracę w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze niezależnie od podstawy wykonywania pracy (wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 17.03.2017 r., III AUa 1868/16).

W tym miejscu należy również przypomnieć, że zgodnie z art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych, prawo do tego świadczenia przysługuje pracownikowi, który spełnił łącznie następujące warunki: 1) urodził się po dniu 31 grudnia 1948 r.; 2) ma okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszący co najmniej 15 lat; 3) osiągnął wiek wynoszący co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn; 4) ma okres składkowy i nieskładkowy, ustalony na zasadach określonych w art. 5-9 i art. 11 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn; 5) przed dniem 1 stycznia 1999 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub prace w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS; 6) po dniu 31 grudnia

2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3; 7) nastąpiło z nim rozwiązanie stosunku pracy.

Ustawa o emeryturach pomostowych dopuściła odstępstwa od warunku wymienionego w art. 4 pkt 6 wskazując w art. 49, że prawo do emerytury pomostowej przysługuje również osobie, która po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywała pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3, spełniła warunki określone w art. 4 pkt 1- 5 i 7 i art. 5-12, a w dniu wejścia w życie ustawy miała wymagany w przepisach, o których mowa w pkt 2, okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust.1 i 3. Tym samym, biorąc pod uwagę przytoczone wyżej przepisy stwierdzić należy, że warunkiem skutecznego ubiegania się o emeryturę pomostową w świetle wykładni językowej art. 4 i 49 ustawy, jest legitymowanie się określonym stażem pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze (w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych lub dotychczasowych przepisów) oraz kontynuowanie pracy w tych warunkach po wejściu w życie ustawy, zatem po 1 stycznia 2009 r.

Należy też przypomnieć, że zgodnie z art. 6 ust. 1 ustawy emerytalnej, stosowanego z mocy przepisu art. 28 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, okresami składkowymi są okresy ubezpieczenia. W myśl zaś art. 6 ust. 2, stosowanego także na podstawie art. 28 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych (art. 117 ust. 1 emerytalnej) za okresy składkowe uważa się również przypadające przed 15.11.1991 r. okresy opłacania składek na ubezpieczenie społeczne (bądź okresy, za które nie było obowiązku opłacania składek) obywateli polskich za granicą – u innych pracodawców zagranicznych, jeżeli w okresie pracy za granicą były opłacane składki na ubezpieczenie społeczne w Polsce. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się jednolicie (także na tle art. 32 i 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS), że okresy wykonywania pracy za granicą w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze na podstawie umów o pracę zawartych bezpośrednio z pracodawcami zagranicznymi mogą być uznane za okresy zatrudnienia w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze, pod warunkiem opłacenia składek w Polsce również na dobrowolne ubezpieczenia emerytalne i rentowe chyba, że na podstawie umów o zatrudnieniu lub umów międzynarodowych pracownik został objęty ubezpieczeniem w trybie i na zasadach obowiązujących w państwie zatrudnienia lub określonych w umowach międzynarodowych (zob. wyroki: 21.01.2010 r., II UK 162/09; 12.03.2010 r., II UK 286/09; 1.06.2010 r., II UK 5/10; 8.03.2003 r., II UK 196/02; 12.07.2011 r., II UK 382/10). W uzasadnieniu wyroku z 1.06.2010 r., II UK 5/10 Sąd Najwyższy wskazał, że jeśli z miarodajnych ustaleń faktycznych wynika, że ubezpieczony był kierowany do prac za granicą i opłacał dobrowolne składki na pracownicze ubezpieczenie społeczne, nie powinno być spornym, że okresy zatrudnienia za granicą u armatorów zagranicznych były okresami wykonywania zatrudnienia w szczególnych warunkach o takim samym charakterze prawnym (stosunków pracy), jak okresy wykonywania pracy marynarza u armatorów polskich. Charakter prawny pracowniczego zatrudnienia marynarzy, które polega na wykonywaniu na statkach morskich odpłatnej pracy szczególnie podporządkowanej, mógłby być podważony tylko wtedy, gdyby z ustalonych okoliczności sprawy wynikało, że sporna praca była świadczona nieodpłatnie, np. w ramach uprawiania turystyki albo przy braku pracowniczego podporządkowania (np. na własnym statku morskim lub jako podmiot świadczący usługi artystyczne lub inne), na co nie wskazywały jakiegokolwiek ustalone okoliczności sprawy. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z 21.01.2010 r., II UK 162/09, wskazał, że charakter świadczenia pracy członka załogi statku morskiego, a ściślej fakty go wyznaczające, są w istocie powszechnie znane, a więc nie wymagają w zasadzie dowodu (art. 228 § 1 k.p.c.). Jest to praca podporządkowana i wykonywana odpłatnie, a więc ma cechy pracy świadczonej na podstawie stosunku pracy w rozumieniu art. 22 k.p. Uprawnione było więc przyjęcie, że wnioskodawca odpłatnie świadczył pracę podporządkowaną, tym bardziej, że organ rentowy - nawet, jeżeli tych faktów nie przyznawał (art. 229 k.p.c.) – to w każdym razie im nie zaprzeczał (art. 230 k.p.c.). Organ rentowy, jeżeli uważał, że wnioskodawca jako członek załogi statków morskich zatrudniony u armatorów zagranicznych, świadczył pracę na podstawie stosunku prawnego niespełniającego cech stosunku pracy, powinien w tym zakresie przedstawić odpowiednie twierdzenia faktyczne i wnioski dowodowe (art. 232 zdanie pierwsze k.p.c.).

Oczywistym jest, że istotą stosunku pracy jest świadczenie przez pracownika na rzecz pracodawcy pracy dobrowolnie podporządkowanej, co wynika wprost art. 22 kodeksu pracy. Oczywistym jest także, że osoba wykonująca zatrudnienie

na statku, podlega podporządkowaniu i nadzorowi ze strony bezpośredniego przełożonego. Wykonuje ona pracę w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę i niemożliwym jest jego zmiana, co wynika już z samego faktu przebywania na jednostce pływającej obcej bandery. Dodatkowo wskazać należy, że Sąd Najwyższy w wyroku z 12.03.2010 r., II UK 286/09 wyjaśnił, że dobrowolny charakter ubezpieczenia pracownika zatrudnionego u zagranicznego pracodawcy nie świadczy, że zatrudnienie to nie mogło odbywać się w ramach stosunku pracy. W świetle przepisów prawa polskiego ustawy z 29.12.1989 r. o zatrudnieniu (Dz. U. Nr 75. poz. 446 ze zm.), następnie ustawy z 16.10.1991 r. o zatrudnieniu i bezrobociu (Dz.U. Nr 106, poz. 457 ze zm.), uchylonej następnie ustawą z 14.12.1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (t.j. Dz.U. z 2003 r. Nr 58. poz. 514 ze zm.) – dobrowolne opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne nie sprzeciwiało się uwzględnieniu udokumentowanego zatrudnienia u armatora zagranicznego przy ustalaniu uprawnień emerytalnych ubezpieczonego, zwłaszcza gdy ubezpieczony świadczył pracę u armatorów zagranicznych na podstawie stosunku pracy jako członek załogi statku morskiego, który wykonywał odpłatnie pracę podporządkowaną. Okresy wykonywania takiej pracy powinny zostać ubezpieczonemu zaliczone do okresów pracy w szczególnych warunkach, uprawniających go do emerytury w niższym wieku emerytalnym.

Wymaga też zauważenia, że żaden z przepisów ustawy emerytalnej nie różnicuje możliwości uwzględniania okresu zatrudnienia u zagranicznego armatora do stażu ogólnego lub szczególnego przy ustalaniu prawa do emerytury przewidzianej w art. 32 tej ustawy na warunkach określonych w rozporządzeniu z 7.02.1983 r.; ustanowione jest wyłącznie wymaganie zaliczania do okresów pracy uzasadniających prawo do świadczeń na określonych w nim zasadach tylko takich okresów, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Oznacza to brak zakazu wliczania do okresu pracy w szczególnych warunkach okresów wykonywania pracy za granicą u pracodawcy zagranicznego, jeżeli okresy te zostały uznane za okresy składkowe (por. wyrok Sądu Najwyższego z 5.11.2009 r., II UK 108/09).

Konkludując, Sąd Apelacyjny wskazuje, że zgodnie z utrwalonym już stanowiskiem Sądu Najwyższego, okres pracy u zagranicznego armatora, do której marynarz został skierowany przez pośrednika, należy uznać za okres wykonywania pracy w warunkach szczególnych, jeśli marynarz zatrudniony był u zagranicznego armatora jako pracownik (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 26.03.2015 r., II UK 251/14; z 19.04.2016 r., II UK 196/15). W konsekwencji, jeśli zatrudnienie ubezpieczonego na statku morskim u zagranicznego armatora odbywało się na warunkach definiujących stosunek pracy i z tego tytułu opłacane były składki na ubezpieczenia społeczne, to okres tego zatrudnienia należy uznać za okres uprawniający do emerytury pomostowej, tj. okres pracy w szczególnych warunkach – przed dniem 1 stycznia 1999 r. w rozumieniu art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (art. 4 pkt 5 ustawy o emeryturach pomostowych) i następnie okres pracy w szczególnych warunkach po dniu 31 grudnia 2008 r. w rozumieniu art. 4 pkt 6 ustawy o emeryturach pomostowych.

Mając na względzie powyższe w ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd I instancji błędnie uznał, że zatrudnienie ubezpieczonego przez zagranicznego armatora z samej zasady nie może być uznane za pracę w szczególnych warunkach. Takiemu przyjęciu sprzeciwia się ocena prawna przyjęta w powszechnie utrwalonym orzecznictwie, które Sąd Apelacyjny w pełni aprobuje. Co istotne, organ rentowy w toku postępowania nawet nie kwestionował, że J. S. w spornych okresach świadczył na rzecz określonych zagranicznych armatorów pracę dobrowolnie podporządkowaną, jako członek załóg statków morskich w żegludze międzynarodowej. Odmienne wnioski, do których doszedł Sąd I instancji nie znajdują uzasadnienia w ustaleniach sprawy.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy – uwzględniając w kontekście uprawnienia ubezpieczonego, skutki prawne wynikające z przedstawionej powyżej wykładni przepisów prawa oraz orzecznictwa sądowego – powinien dokonać ustalenia istotnych okoliczności sprawy z punktu widzenia przesłanek prawa do emerytury pomostowej. W tym celu dopuści i oceni zawnioskowane przez strony dowody. To pozwoli w sprawie jednoznacznie rozstrzygnąć, czy okres zatrudnienia ubezpieczonego na stanowisku marynarza na statkach żegluga morskiej podlega zaliczeniu do stażu pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych,

a tym samym, czy ubezpieczony spełnił przesłankę posiadania na dzień wejścia w życie ustawy 15-letniego stażu pracy w warunkach szczególnych.

Uwzględniając powyższe, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 4 i art. 108 § 2 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. Sąd Apelacyjny kierował się oceną, że przy odmiennej wykładni prawa od tej przyjętej przez Sąd Okręgowy, postępowanie dowodowe musi być przeprowadzone w całości w zakresie wszystkich przesłanek prawa do emerytury pomostowej.

SSA Romana Mrotek SSA Jolanta Hawryszko SSA Anna Polak